

**До разової спеціалізованої ради
ДФ 35.725.141 у Львівському
державному університеті внутрішніх
справ**

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Наталії ПАРАСЮК
на дисертацію Василя ШЕВЧУКА «Кримінальна відповідальність за
порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту
особами, які керують транспортними засобами», подану на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Безпека дорожнього руху у цифрах офіційної статистики залишається вразливою сферою життєдіяльності українського суспільства. За результатами 2025 року вкотре констатовано негативну динаміку росту як за кількістю ДТП, так і за кількістю втрат. Національна поліція України звітує про те, що у 2025 році зафіксовано 25934 випадки ДТП із загиблими та/або травмованими, що на 0,6 % більше порівняно із 2024 роком, 643 ДТП із потерпілими за рік – через перебування водіїв у стані сп'яніння, в яких загинуло 73 особи та 857 осіб отримали травми¹. Кожен наведений показник змушує зорувати у бік нормативного забезпечення безпеки дорожнього руху. І, вочевидь, що найперше до чого апелює українське суспільство – це неефективність саме кримінально-правового впливу на порушників правил дорожнього руху.

Чи є тут прогалини, чи можливо слід кардинально змінювати законодавчі підходи до регламентації, зокрема, кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами? Ці питання тою чи іншою мірою ставили перед собою науковці, які досліджували питання якості кримінального законодавства та практика його застосування у цій сфері кримінально-правового регулювання, зокрема, А.М. Бабенко, В.В. Бесчастна, С.В. Гізімчук, Є.Ю. Жученко, О.В. Любчик, Я.В. Матвійчук, І.Б. Медицький, В.О. Меркулова, О.В. Микитчин, В.А. Мисливий, І.С. Радковська, М.М. Рудик, М.Ю. Форсюк, О.М. Шармар та ін. Водночас кожне наукове дослідження акцентує увагу на нових аспектах розглянутих складах кримінальних правопорушень. Актуальність їх дослідження не вичерпується проведеними науковими розвідками, оскільки законодавець вдався до зміни концепції кримінальної

¹ Білошицький О. Статистика аварійності за 2025 рік. Патрульна поліція України. 04 лютого 2026 року. URL: <https://www.facebook.com/patrolpolice.gov.ua/posts/pfbid0efv1Qkpo1Rw9q8Rs1G9JAs5sZTBrFLT7prrxtPGbKBUriWE69eyK81n9U27h7z1bl>

відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, ледь не через двадцять років, доповнивши КК України ст. 286-1 КК України, яка передбачає вчинення цього діяння у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Окрім цього, складні моменти правозастосування виникають у процесі з'ясування бланкетних відсилок, які відображають ознаки складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 286 та 286-1 КК України. Динамічність змін правил дорожнього руху та іншого законодавства у сфері безпеки руху тоді, коли ці зміни не проектується на текстуальну частину кримінально-правових норм, створює нові прогалини, які не завжди вдається вирішити правильно у процесі правозастосування.

Суміжність складів кримінальних правопорушень передбачених ст. ст. 286 та 286-1 КК України, обумовлює доцільність їх системного аналізу, розмежування та вироблення на підставі цього положень, які б зводилися до удосконалення їх редакцій та послужили б єдності правозастосування.

Відповідно до наведених обставин наукове дослідження Василя ШЕВЧУКА та проведена у ньому оцінка ефективності кримінально-правового регулювання у сфері безпеки дорожнього руху є соціально обумовленим, спрямованим на подолання негативної тенденції щодо зростання кількості ДТП із кримінальними наслідками та відповідає доктринальним потребам щодо вирішення проблемних аспектів кваліфікації порушення правил безпеки дорожнього руху особами, які керують транспортними засобами, та застосування заходів кримінально-правового впливу щодо таких осіб.

Робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) у межах теми наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0121U113930) та відповідає пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2021–2025 роки, затвердженими постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 23.06.2021 р. №12-21.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень дисертації Василя ШЕВЧУКА визначається насамперед тим, що структурні частини дисертації відображають зміст, задекларованих у вступі завдань. Звідси слід визначити, що вдало складений план, елементи якого, комплексно відображають стан наукової розробленості предмета дослідження у кримінально-правовій науці, питання кримінально-правової характеристики ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 286 та 286-1 КК України, та аспекти застосування цих кримінально правових норм у процесі

кваліфікації, а також при реалізації кримінальної відповідальності, дозволив автору повною мірою зреалізувати мету дослідження.

Дисертація складається із анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, які розподілені на дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел охоплює 35 сторінок роботи, що засвідчує достатню обізнаність автора із науковими та іншими теоретичними розробками цієї сфери правового регулювання. Особливий акцент у дисертації зроблено на аналізі судової практики та правових висновках Верховного Суду, у процесі чого було проаналізовано значну кількість проблемних аспектів, які мають місце у процесі прийняття рішення судами у таких справах.

Висновки до дисертації відображають результати виконання кожного із завдань, що визначено у вступі, а також систематизовані пропозиції щодо удосконалення не лише порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, а й інших статей КК України. Запропоновані автором редагування мають практичне значення, а їх формулювання зроблено на підставі системного аналізу доктринальних положень, норм права та практики правозастосування.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У рецензованій дисертації достатньо обґрунтованими та такими, що мають важливе теоретичне і практичне значення є результати проведеного Василем ШЕВЧУКОМ дослідження, які містять наукову новизну. До найбільш істотних за важливістю положень слід, зокрема, віднести такі:

– про суперечливість судової практики, зокрема позиції Верховного Суду, щодо визнання кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, кримінальним проступком. Автор пропонує з огляду на передбачення у санкції відповідної кримінально-правової норми покарання у виді штрафу в розмірі більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, таке кримінальне правопорушення повинно визнаватися нетяжким злочином з усіма наслідками, які із цього випливають;

– про запровадження спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності за заподіяння у процесі порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту шкоди близькій особі;

– про доцільність диференціації кримінальної відповідальності за спричинення кожного з видів тілесних ушкоджень і смерті внаслідок порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, у окремі кримінально-правові норми (частині статті КК України), а також доцільність відмовитися від використання у ст.ст. 286 та 286-1 КК України (з можливим подальшим поширенням на інші статті КК України) такої ознаки, як «загибель кількох

осіб». Слід погодитися із автором дисертації, що правильним і справедливим є реалізація підходу, відповідно до якого заподіяння шкоди кожній особі повинно отримувати самостійну кримінально-правову оцінку.

Заслужують на увагу й інші положення дисертації, у результаті яких було удосконалено поняття безпосереднього об'єкта порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами; визначення транспортного засобу як знаряддя вчинення кримінального правопорушення; розуміння ознак об'єктивної сторони складів досліджуваних кримінальних правопорушень. Зокрема, пропонується альтернативними суспільно небезпечними діями при їх вчиненні вважати: а) рух транспортного засобу під керуванням відповідної особи з порушенням правил безпеки дорожнього руху; б) експлуатацію транспорту під керуванням відповідної особи з порушенням відповідних правил безпеки.

Достатньо аргументованими є положення дисертації, які дістали подальшого розвитку, зокрема: вчення про співвідношення аналізованих кримінально-правових норм (ст.ст. 286 та 286-1 КК України) між собою та із суміжними; підходи до кримінально-правової оцінки заподіяння шкоди внаслідок використання технологій автономного (безпілотного) керування автомобілем; позиції про недосконалість санкцій у ст.ст. 286 та 286-1 КК України, що проявляється у недотриманні вимоги до співвідношення санкцій загальних і спеціальних норм, вимог до побудови типових санкцій тощо, а відтак потребу їх перегляду; розуміння недосконалості практики застосування кримінальної відповідальності за вчинення діянь, передбачених ч. 1-2 ст. 286 КК України, коли за такі дії у більшості випадків застосовується або звільнення від відбування покарання, або покарання найменш суворого виду та розміру, і таким чином нівелюються принципи невідворотності та справедливості відповідальності. Водночас підтримано позицію про можливість і доцільність застосування додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортним засобом і до осіб, які не мають права керування.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення дисертації були опубліковані у трьох фахових наукових статтях та двох працях апробаційного характеру, зокрема, при участі у VII та VIII Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 2023, 2024 рр.). Аналіз змісту наукових праць дозволяє констатувати, що основні результати дисертаційної роботи у них оприлюднені. Таким чином, вимоги до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження – виконані.

Наукові праці автора зазначені у анотаціях, включені до списку використаних джерел та викладено в окремому додатку до дисертації.

Дисертація містить положення, висновки та результати, які сформульовані дисертантом особисто.

Мова та стиль дисертації. Відповідність спеціальності. Дисертація виконана державною мовою. Положення рецензованої дисертації є системними, комплексними, сформульованими з використанням правничої та наукової термінології та є обґрунтованими. Зміст дисертації відповідає спеціальності 081 Право.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності у роботі не виявлено.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені у дисертації положення, висновки та рекомендації мають практичне значення, що обумовлюється можливістю та безпосереднім використанням у таких сферах:

- науково-дослідній – як підґрунтя для подальшого вивчення проблем кримінально-правового забезпечення безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні;

- правотворчості – під час напрацювань змін і доповнень до КК України;

- правозастосовній діяльності – під час застосування кримінального законодавства у справах про кримінально-протиправні порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами та суміжних діянь;

- освітньому процесі – при розробленні науково-методичних матеріалів і викладанні відповідних навчальних дисциплін та у процесі науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти (акт впровадження ЛьвДУВС від 07.01.2026 № 4).

Зауваження до дисертації та дискусійні положення. Загалом позитивна оцінка дисертації Василя ШЕВЧУКА «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» не виключає наявності дискусійних моментів, які потребують уточнення або наведення додаткових аргументів:

1. У підрозділі 3.2 на с. 176 дисертації автор стверджує, що проведене ним дослідження дозволяє констатувати, що суди загалом дотримуються вимоги про необхідність керуватися засадами призначення покарання, що визначені у ст. 65 КК України. Як відомо, однією із загальних засад є те, що суд призначає покарання відповідно до положень Загальної частини КК України. Тобто при визначенні виду покарання суд має врахувати норми Загальної частини, які, зокрема, визначають зміст покарання прийнятно до певної категорії осіб, яким це покарання може бути призначено з урахування віку, статі, соціального становища тощо.

Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора² у 2023 – 27 осіб у віці 16-17 років вчинили кримінальні правопорушення за ч. 1 ст. 286 КК України, у 2024 році – 39, у 2025 – 81. Простежується тенденція до зростання показників злочинності у цій групі осіб.

Відповідно до ч. 1 ст. 286 КК України, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років. Із вказаних основних видів покарань лише штраф та виправні роботи можуть бути призначені неповнолітнім. Разом з тим, якщо неповнолітній не перебуває у трудових відносинах, то виправні роботи йому призначені не можуть бути. Якщо неповнолітній не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, то незважаючи на те, що у санкції ч. 1 ст. 286 КК України передбачено штраф у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але ч. 3 ст. 99 КК України застосуванню не підлягає, з огляду на те, що санкція цієї статті містить не лише покарання у виді штрафу. Вочевидь, що можлива ситуація, коли жодне із передбачених основних видів покарання не можуть бути застосовані до неповнолітніх за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України.

Було б цікаво отримати від дисертанта його позицію щодо застосування до цієї ситуації рекомендації, яка викладена у абз. 7 п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 № 7, в якій зазначається, що суд не вправі перейти до більш м'якого виду покарання у випадках, коли санкцією закону, за яким засуджується особа, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані. В таких випадках суд, за наявності до того підстав, відповідно до ст. 7 КПК (за попереднім КПК) повинен закрити справу і звільнити особу від кримінальної відповідальності або постановити обвинувальний вирок і звільнити засудженого від покарання.

На мій погляд, передбачені у кримінальному законі заходи такі, як звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання не можуть використовуватися як «запасний варіант» у процесі застосування кримінально-правових норм. Адже, для цього суд має встановити наявність відповідного складу умов та підстав, які передбачені КК України.

² Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyata-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

2. На с. 47 дисертації автор визначає потребу здійснити розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 286, 286-1 КК України та ст. 415 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил водіння або експлуатації машин. Далі на с. 184 автор встановлює між цими кримінально-правовими нормами відношення конкуренції, при якій ст. 415 КК України є спеціальною щодо розглядуваних кримінально-правових норм. Потребують уточнення положення, які послужили автору для такого висновку.

3. До дискусійних питань кваліфікації розглядуваних кримінальних правопорушень автор відносить неоднозначні підходи щодо кваліфікації відповідних діянь, наслідком яких є заподіяння шкоди декільком потерпілим. Формулюється позиція про те, що заподіяння відповідних тілесних ушкоджень чи смерті кільком потерпілим унаслідок порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом повинно отримувати самостійну (окрему) кримінально-правову оцінку щодо кожного потерпілого.

Автор не обмежується цим результатом, але також пропонує нову дефініцію сукупності кримінальних правопорушень, під якою розуміється вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, за жодне з яких її не було засуджено. Таким чином, під ознаки сукупності підпадатимуть випадки вчинення множини кримінальних правопорушень, які передбачені як тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України, так і різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини. Це створює конкуренцію кримінально-правових норм, передбачених ч. 1 ст. 32 та ч. 1 ст. 33 КК України. Як видається більш доцільніше було б зупинитися на визначенні правила кваліфікації описаних вище випадків із пропозицією доповнення ними КК України, а ніж вдаватися до зміни поняття сукупності кримінальних правопорушень.

Окрім цього, в контексті запропонованої автором кваліфікації за сукупністю порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, яке заподіяло кримінально-правові наслідки декільком потерпілим, виникає необхідність провести паралель із вчиненням такого кримінального правопорушення вперше для потреб, наприклад, встановлення можливості звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Отож, висловлені зауваги стосуються дискусійних аспектів розглядуваної сфери кримінально-правового регулювання та, власне, вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Василя ШЕВЧУКА.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація Василя ШЕВЧУКА «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» за актуальністю, ступенем

новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, самостійністю та повнотою її викладення відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, які затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а її автор, Василь ШЕВЧУК, заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Рецензент -

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

навчально-наукового інституту права

та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Наталія ПАРАСЮК